

Pokalbis su Anykščių rajono garbės piliečiu prof. Osvaidu Janoniu

Už Anykščių krašto garsinimą ir rašytinio kultūros paveldo išsaugojimą, unikalias idėjas populiarinant knygą bei analogo šalyje neturintį „Anykščių krašto tyrėjo parankinių knygų“ rengimą ir leidybą, už kartu su bendraautorais parengtą dvitomį biobibliografinį žodyną „Anykščių kraštotyriminkai“ bei edukacinių-informacinių plakatų parodą „Anykščiai XIX a. – XX a. pradžios knygose“, skirtą atkurtos Lietuvos šimtmečio paminėjimui, už mokslinę kraštotyros veiklą ir meilę gimtajam kraštui Jums suteiktas Anykščių rajono Garbės piliečio vardas.

Profesorius Osvaldas Janonis nuosekliai dirba Anykščių kraštui.

– Ką Jums reikia Anykščių rajono Garbės piliečio vardo suteikimas?

– Nesu garbėtroška. Tą gali paliudyti buvę bendradarbiai ir draugai. Buvo kilusi mintis atsakyti šio vardo, kaip tą padarė kunigas Saulius Filipavičius. Baisoka, kad sendamas neleptelčiau ko nors politiškai neteisingo ir kad tas vardas tada būtų gėdingai atimtas, kaip tai ištiko liaudies mylimą rašytoją Juožą Baltušį. Ką Jums atsakyti į pateiktą klausimą? Garbės piliečio vardo suteikimas buvo man visiškai netikėtas. Jis įpareigoja toliau darbuotis Anykščių krašto ir Surdegio labui.

– Už nuopelnus mūsų šalies kultūrai ir už mokslinę veiklą esate apdovanotas Vaclovo Biržiškos premija. 1996 m. tapote pirmuoju šios premijos laureatu. 2012 m. už atsidavimą kraštotyros veiklai, pasiaukojantį darbą, siekiant išsaugoti gimtojo Anykščių krašto istoriją, jums paskirta Anykščių Teresės Mikeliūnaitės kultūros

premią. 2019 m. vasarį už nuopelnus Anykščiams profesoriui įteiktas „Šimtmečio anykštėno“ ženklas. Kuris apdovanojimas Jums arčiau širdies?

– Pasąmonėje man jie visi vienodai malonūs. Pirmasis apdovanojimas – už darbą nacionalinės bibliografijos srityje, antrasis ir trečiasis – už kraštotyros veiklą.

– Esate Anykščių Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros draugijos narys. Ką jums duoda ši narystė?

– Didžiuojuosi esąs didžiausios ir bene aktyviausios šalies kraštotyros draugijos narys. Dalyvavimas jos veikloje plečia akiratį, gimdo naujų minčių ir planų, yra geras būdas pabendrauti su bendraminčiais tikraisiais krašto patriotais, jo praeities tyrėjais.

– Paprastai kiekvienam autoriui visi jo atlikti darbai vienodai svarbūs. O kaip Jums atrodo, koks reikšmingiausias Jūsų darbas, skirtas Anykščių kraštui?

– Į šį klausimą atsa-

kysiu vienareikšmiškai ir nedvejodamas. Tai bibliografinės ir kraštotyros medžiagos rinkinys „Anykščių krašto parankinė knyga“, išleistas trim leidimais 2014 metais. Jame siekiau aprašyti bent dalį krašto tyrėjams nežinomų archyvinų dokumentų iš įvairių užsienio archyvų, šalies bibliotekų ir archyvų, sužadinti mokslininkų ir kraštotyriminkų dėmesį jiems bei pateikti faktografinių duomenų lentelių pavidalu. Tuo būdu norėjau dabarties ir būsimiesiems vartotojams palengvinti archyvinų dokumentų paiešką, sutaupti jų paieškai sugeičiamą brangų laiką.

– Nuo parankinės knygos išleidimo jau praėjo šešeri metai. Visą tą laiką knygą nuolat papildydavote. Kaip ji atrodo šiandien?

– Didžiausia ir lengviausiai pastebima naujovė – naujas skyrius „Anykščių kraštas Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės ir Abiejų Tautų respublikos laikais“. Jame aprašyti LDK išdo komisijos, Vyriausiojo tribunolo Vyriausiojo dvasinio tribunolo, Anykščių žemės ir kitų teismų dokumentai. Daugiau nei vienerių darbo metų pareikalavo Ukmergės žemės teismo bylų peržiūrėjimas ir gausios medžiagos apie Anykščių kraštą, net smulkiusias ir išnykusias jo vietas aprašymas. Tokių bylų peržiūrėjau per devyniasdešimt, žymi jų dalis buvo 500–1000 ir daugiau lapų apimties. Pavyko papildyti ir kitus Anykščių krašto istorijai skirtus skyrius. Vienas iš mano kraštotyros darbo principų yra kaupti medžiagą apie visų tautybių, visų visuomenės sluoksnių ir grupių Anykščių krašto gyventojus. Leidinys papildytas archyvinų dokumentų apie krašto bajoriją aprašais. Atskleistos išlikusios bajorų genealogijos, I ir II grupių bajorų sąrašų turinys. Ypač išplėstos žinios apie krašto žydus. Buvo peržiūrėtos senosios Kupiškio žydų, Anykščių rabinato 1922–1926 metų metrikų knygos, aprašytos Izraelio duomenų bazėse išlikusios kortelės apie Anykščių miesto žydus-Holokausto aukas. Krašto tyrėjų dėmesį turėtų patraukti nauja rubrika „Rekrūtai“, kurioje aprašyti rekrūtų 1808–1842 metų formuliariniai sąrašai. Ką tik baigiau suvesti duomenis apie 1920–1940 metų Troškūnų valsčiaus dviejų tūkstančių gyventojų užpildytas korteles pasui gauti. Ypatingos vertės turi ne tik juose pateikti duomenys, bet ir portretinės nuotraukos. Pagausėjo lentelių apie Anykščių krašto gyventojus 19 a. pradžioje, pokario motinas didvyres ir ordininkes. Sudariau skyrelius – medžiaga Anykščių krašto pokario kultūrinio, meninio gyvenimo, švietimo kronikoms.

– Ar šitas papildytas leidinys prieinamas krašto tyrėjams?

– Jo tarpinius variantus išsiunčiau tiems kraštotyriminkams ir bibliotekoms, kurie pageidavo jį turėti. Be abejo, dabartinį rankraštį reikėtų išleisti viena didele knyga. Kadangi akivaizdžiai stebėjau, kad net bibliotekininkai sunkiai sugebėjo leidiniu pasinaudoti dėl jo metodikos plonybių, todėl bibliografinių aprašų struktūrą patobulinau. Galimas dar vienas variantas – išleisti elektroninį leidinį. Tokiu atveju tekainuotų jo sumaketavimas. Savo lėšomis leidžiu seriją „Surdegiečio bibliotekėlė“, kurioje jau pasirodė penkios knygos. O parankinės knygos leidimu prašau pasirūpinti anykštėnų. Jos vertę ypatingai pajustų „Anykštėnų enciklopedijos“ rengėjai.

– Papasakokite apie savo ryšius su Anykščių Aleksandro Neviškio ortodoksų bažnyčia, jai ir parapijiečiams skirtus darbus.

– Ankstesnis bažnyčios klebonas labai domėjosi savo šventovės istorija, Surdegio Šventosios Dvasios vyrų vienuolyno praeitimi (tai, kaip pastebėjau, nebūdinga daugumai ortodoksų). Toks dėmesys buvo didelė paskata pasidaruoti bažnyčios ir parapijiečių labui. Išliko bažnyčios archyvas ir liturginių knygų bibliotekėlė. Archyvą teko sutvarkyti ir parengti jo apyrašą. Su Anykščių viešosios bibliotekos bibliografėmis parengėme išlikusių senųjų knygų parodą, sudariau jų sąrašą. Kadangi pastebėjau, kad anykštėnai klaidingai nurodo pirmosios ortodoksų bažnyčios įsteigimo datą, tai susidomėjau jos istorija. Parengiau trumpą bažnyčios istoriją skaidrėse, ją pristačiau Anykščių visuomenei. Su Evgenija Batrūniene sudarėme ir padauginome bukletus apie bažnyčią lietuvių, rusų ir anglų kalbomis. Parapijiečiams perskaičiau paskaitų ciklą apie Surdegio vienuolyno naujokus ir vienuolius. Tikintieji džiaugėsi archyvuose mano sukaupta ir aprašyta medžiaga apie Anykščių apylinkių

ortodoksus. Daugelis juose aptiko duomenų apie savo giminaičius.

– Jau antrą dešimtmetį bendradarbiaujate su Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešąja biblioteka, esate jos globėjas, konsultuojate kolegas bibliografinio darbo klausimais, siūlote ir įgyvendinate įvairias, su knygos populiarinimu susijusias unikalias idėjas, vykdate bendrus leidybos projektus. Kaip kilo bendradarbiavimo ir globojimo mintis? Ką galite papasakoti apie tai?

– Glaudūs ryšiai su Anykščių viešąja biblioteka užsimezgė dabartinio Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus vedėjos, didelės kraštotyros entuziastės ir puikios organizatorės Audronės Berezauskienės dėka. Nuolat jaučiu ir bibliotekos direktoriaus Romo Kutkos dėmesį bei paramą. Dauguma bendrai nudirbtų darbų ar bibliotekos remiamų ir skatinamų jau buvo aprašyta rajono spaudoje. Su bendradarbiais parengėme plakatą „Anykščiai XIX a. – XX a. per. knygose“. Dalyvavau kultūrinės veiklos išmaniojoje programoje „Literatūriniai maršrutai anykštėnams ir svečiams: gidai – rašytojai“ (2015), sudariau bibliografijos rodyklę „Anykščių krašto sovietizacija“ (2018). Rajono bibliotekininkams perskaičiau keletą paskaitų kraštotyros veiklos metodikos klausimais. Dabar man ir Viešosios bibliotekos Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus bibliografėms tenka susikaupti darbui ties naujo biobibliografinio žodyno „Anykščių krašto tautodailininkai“ rengimu. Jis planuojamas išleisti skaitmeniniu formatu. Esu toks žmogus – vieno darbo dar neužbaigus kyla dvi naujos idėjos.

Kalbino Linas BITVINSKAS